

De instelling van het ambt van Beesd en Rhenoy in 1414.

Op 9 december 1327 werd door Reinald II, graaf van Gelre, een oorkonde uitgevaardigd met daarin het landrecht van Beesd en Rhenoy. Dit was bijzonder omdat de dorpen behoorden tot het ambt van de Bommeler- en Tielerwaarden, waarvan de ambtman in Zaltbommel zetelde.

In het jaar 'dusentvyerhondert ende vyertien des donredaghs na der heilige apostelen dach divisiones (19 juli 1414) werd door Reinald IV, hertog van Gulik en Gelre en graaf van Zutphen, het ambt van Beesd en Rhenoy ingesteld. Deze Reinald, geboren omstreeks 1365 en overleden op 25 juni 1423 was een zoon van hertog Willem II van Gulik en Maria van Gelre, de dochter van de hertog van Gelre. In 1402 volgde hij zijn broer Willem I, als hertog van Gelre en als Willem III hertog van Gulik, op als hertog van van Gulik en Gelre. Op 5 mei 1405 huwde hij met Maria van Harcourt, een nicht van de Franse koning, dochter van graaf Jan VI van Harcourt en Catharina van Bourbon.

Reinald IV had bij Gijsbert Pieck 'onsen lieven Raet ende oversten Rentmeister onser landt van Gelre' een schuld van 1000 overlandse rijnsse gulden.

Dit waren gouden munten die op grond van sinds 1349 tussen de keurvorsten van Keulen en Trier en vanaf 1386 tussen alle vier keurvorsten in het Rijngebied gesloten muntverdragen geslagen werden.

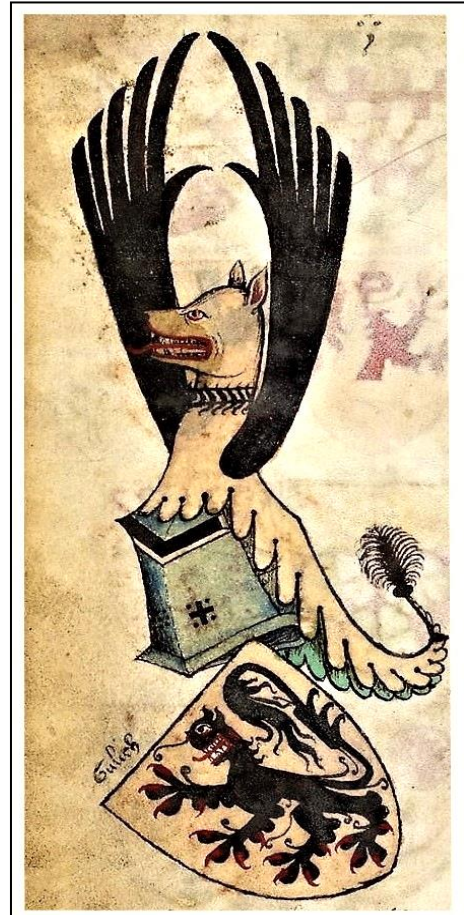
In verband met de schuld van de hertog aan Pieck werd het ambt van Beesd en Rhenoy ingesteld en werd het ambt aan Pieck als ambtman verpand. In de oorkonde werd onder andere vermeld dat de hertog 'bynnen acht gantze jaer op huyden des dachdatum des brieffs' zijn schuld niet mocht inlossen en Pieck in die periode ambtman zou blijven. In de oorkonde werd ook vermeld dat Pieck het ambt moest besturen en bewaren zoals een getrouw ambtman dat moest doen en de inkomsten uit boetes en andere opbrengsten voor de hertog diende te innen.

De ambtman kon ook een vervanger benoemen en een richter en een bode aanstellen. Zij moesten beëdigd worden in de tegenwoordigheid van twee of meer schepenen.

Ook werd vastgesteld dat de ambtman voortaan optrad als dijkgraaf en dat de schepenen als heemradende dijschouwingen dienden uit te voeren.

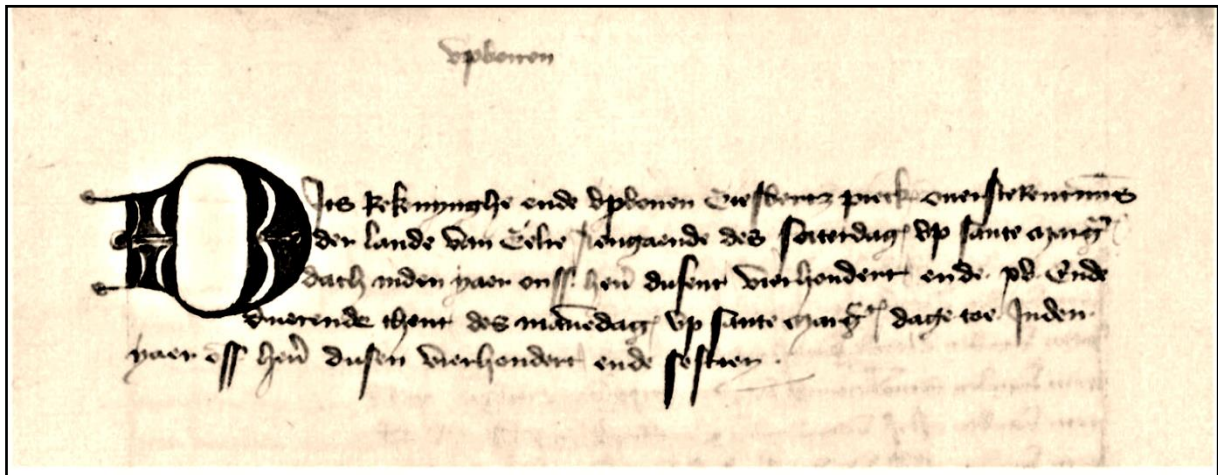
Als de ambtman, richter of bode zich zouden misdragen tegen de geldende regels dan moesten zij aan de hertog een schadevergoeding betalen.

De ambtman van de Bommeler- en Tielerwaarden, Johan van Me(e)rten, verklaarde dat hij geen bezwaar had tegen de afsplitsing van de dorpen Beesd en Rhenoy van zijn ambtsgebied.

Wapen van Gulik

Gijsbert Pieck, raadsman en overste rentmeester van de hertog, behoorde tot het geslacht Pieck dat omstreeks 1339 uit het graafschap Nassau naar Gelderland was gekomen.

*'Dits rekenynghe ende opboiren Giesbertz Pieck overste rentmeister der lande van Gelre'
Gedeelte van folio 2 recto uit het boek van rekeningen 13 juli 1415-13 juli 1416.
(Gelders Archief, toegangsnummer 0001, inventarisnummer-2967)*

Gijsbert was de zoon van Arnt Pieck en Ida van Buren. Hij was gehuwd met Idelard de Swart. Na haar overlijden huwde hij in 1426 met Wilhelmina van Heukelom van Ackooi, dochter van Walraven van Heukelom van Ackooi en Johanna van de Merwede.

Gijsbert overleed te Beesd in 1436.

Wapen Pieck zoals het voorkomt in het wapenboek Bellenvliet. Het boek is samengesteld tussen 1364 en 1386. Bij het wapen worden als wapenvoerders vermeld: die Piking.

Het wapenboek is aanwezig in de Franse Nationale Bibliotheek te Parijs en is gedigitaliseerd.

In 1418 bleek dat hertog Reinald IV niet erg tevreden was over de manier waarop Gijsbert Pieck als ambtman optrad. Op 'des Goidesdaige op Sente Andreas dach apostoli' (30 november) van het jaar 1418 werd door de hertog een memorie van eisen, aanspraak en vordering ingediend bij een college van scheidslieden tegen Gijsbert met betrekking tot het beheer van het ambt van Beesd en Rhenoy en ook over zijn functioneren als

overste rentmeester. Er waren maar liefst zestien punten waarover Gijsbert werd aangesproken. Het betrof niet alleen financiële geschillen, maar ook hoe hij strafrechtelijk optrad.

Zo had hij met gebruik van geweld op een vrije straat van de hertog ene Macharys gevangen genomen en zonder toestemming van de hertog gevangengehouden.

Ook had Gijsbert drie personen gevangengenomen die bij zijn oom problemen hadden veroorzaakt.

Hij had hen tevens opgedrongen om aan zijn oom een schadevergoeding te betalen waarmee de zaak dan geregeld was. Gijsbert had die personen geen boete opgelegd in strijd met de regels. Reinald IV

was van mening dat Gijsbert het bedrag waar hij als hertog recht op had als er wel een boete was opgelegd nu zelf moest betalen.

Verder waren er problemen gerezen over de verantwoording van ontvangen gelden die bestemd waren voor de hertog.

Hoe de geschillen opgelost zijn blijft onbekend.

Kennelijk waren de problemen van voorbijgaande aard zoals blijkt uit een oorkonde, namelijk:

‘In den jaere Ons Heeren dusent vyerhondert ende twintich op Sunte Michielsdach archangeli’ (29 september 1420) verklaarde Reinald IV dat hij van Gijsbert Pieck nogmaals geld had geleend, namelijk 600 overlandse rijns gulden. Als zekerstelling kreeg Pieck van de hertog in het ambt van Beesd en Rhenoy percelen land, goederen, tienden alsmede de accijns op gruit, een kruidenmengsel om bier te brouwen, en de bieraccijns in leen.

De aflossing van dit geleende bedrag zou betaald worden in Nijmegen of in Arnhem in de St. Johans kerk ‘op den hoogen altaer’.

Op dezelfde dag gaf hertog Reinald IV aan Gijsbert Pieck goederen en erven en land in Beesd in manleen en het tweede deel van de smalle tienden te Rhenoy. In Beesd betrof het onder andere de Stapelakker, groot 33 morgen, 2 hont en 10 roeden.

Manleen betrof het goed dat in leen werd gegeven voor de duur van het leven van de leenman.

De leenman legt zijn handen in de handen van zijn leenheer.

Gedeelte van folio XIV uit het Wolfenbütteler manuscript van de Saksenspiegel, Wolfenbütteler Digitale Bibliothek. (diglib.hab.de/mss/3-1-aug-2f/start.htm)

In 1422 ‘des dynsdaegs na Sunte Martynsdach in den wynter’ (17 november) bevestigde Reinald IV in een oorkonde de verpanding aan Gijsbert Pieck van zijn tienden en de accijns op gruit en bier in Beesd, het stuk land De Stapelackker en de tienden te Rhenoy. De verpanding van ambt van Beesd en Rhenoy was al geregeld in de oorkonde van 19 juli 1414. De hertog verklaarde verder dat hij zijn recht om de verpandingen in te lossen had afgekocht zodat het ambtmanschap Gijsbert blijvend toe kwam en dat het voor ‘sijne erven’ gold.

Hierdoor werd het ambtmanschap erfelijk en bleef dat eeuwenlang in het geslacht Pieck.

Linksboven is het zegel van Reinald IV. Het wapen aan de linkerzijde is het wapen van Gulik en aan de rechterzijde het wapen van Gelre. Het zegel rechtsboven bevat het wapen van Gijsbert Pieck. Beide zegels zijn aanwezig in de collectie van het Gelders Archief.

De lijn van opvolging als ambtman met de naam Pieck werd echter meerdere malen onderbroken. Dit was ondermeer het geval in de 16^e eeuw. Zo werd Gijsbert van Doorn in 1516 ambtman. Hij was de zoon van Evert van Doorn en Wilhelmina Pieck.

Ambtman Walraven Pieck van Wolfswaard werd op een onbekend tijdstip, in ieder geval na 1539, uit zijn ambt gezet door Willem V, hertog van Kleef, Gulik en Berg en van 1539 tot en met 1543 tevens hertog van Gelre.

In zijn plaats werd Goert van Erp aangesteld. Na zijn dood in 1556 werd er weer een Pieck als ambtman aangesteld.

In de 17^e eeuw werd de lijn Pieck nog een keer onderbroken.

Ambtman Jacob Pieck, heer van Brakel, overleed op 12 oktober 1675. Hij was getrouwd geweest met Johanna Vijgh, vrouwe van Zoelen. Zijn zoon Carel volgde hem op maar toen zijn vader overleed was hij nog onmondig. In zijn plaats traden als ambtman op de gebroeders Van Bronckhorst, namelijk Eustaas die werd opgevolgd door Jan Herbert.

Nadat Carel Pieck de jaren van mondigheid bereikt had kon hij het ambtmanschap zelf gaan uitoefenen.

Carel was gehuwd met Margaretha Jacoba du Facht van Assendelft. Hij overleed op 9 maart 1724 en zijn vrouw op 8 juni 1746.

De laatste ambtman in de lijn Pieck was Anne Frans Willem, geboren op 11 augustus 1736. In 1759 volgde hij zijn vader Willem Hendrik Pieck op. De nalatenschap die Anne Frans Willem erfde was van dien aard dat hij in ernstige financiële problemen geraakte. Hij was daardoor genoodzaakt om een aantal bezittingen te verkopen en in 1767 deed hij ook afstand van het ambt van Beesd en Rhenoy en droeg het over aan Sigismund Coenraad Roeleman graaf van Bylandt.

Wapen Van Bylandt

Anne Frans Willem vertrok in 1775 naar het toenmalige Nederlands-Indië, leed schipbreuk en kwam daarbij zeer waarschijnlijk om.

Na ongeveer drie en een halve eeuw was er een einde gekomen aan de lijn van ambtlieden van het geslacht Pieck.

S. C. R. van Bylandt was ambtman tot 1770 en werd toen opgevolgd door Otto Willem Hendrik graaf van Bylandt.

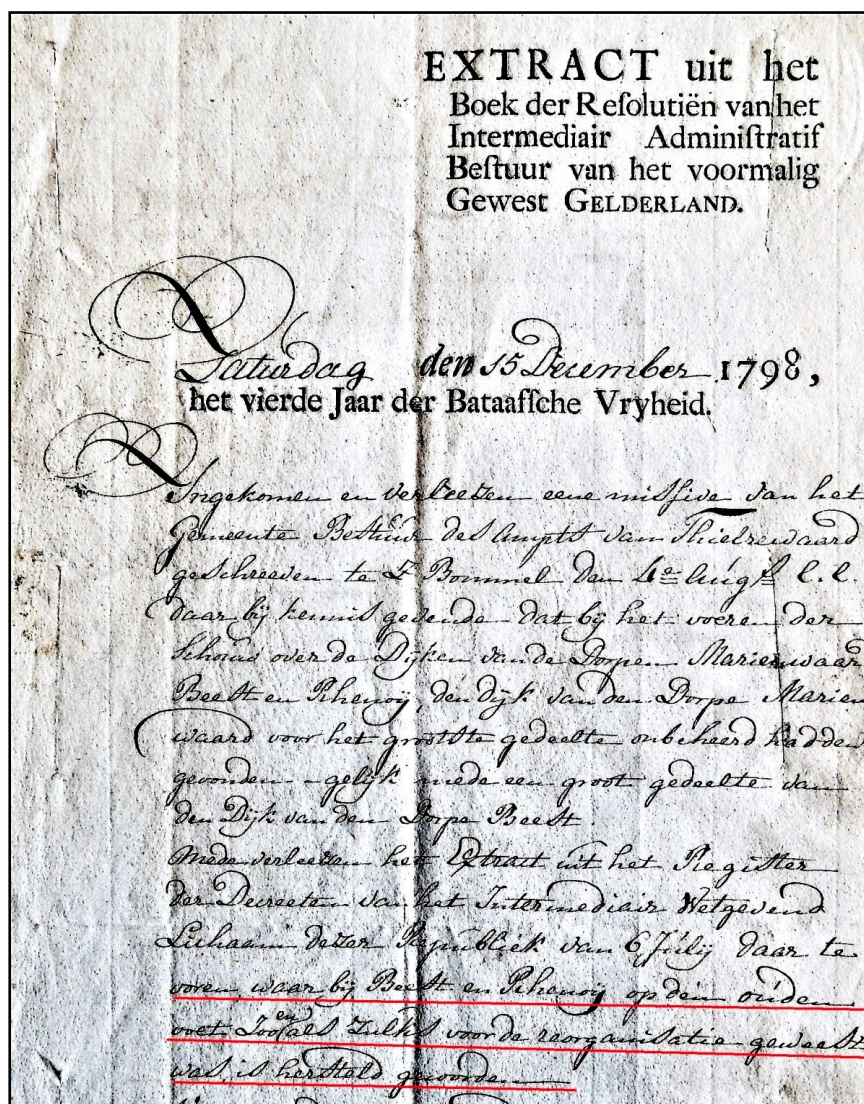
In 1795 werd de Bataafse Republiek een feit en in dat jaar werd het ambt van Beesd en Rhenoy opgeheven en werd het samengevoegd met het ambt van de Tielerwaard.

De inwoners van Beesd en Rhenoy waren het helemaal niets eens met de opheffing van 'hun' ambt.

In een protestbrief van de stemgerechtigden van het ambt werden hun grieven en bezwaren tegen de gang van zaken kenbaar gemaakt en werd verzocht om de oude situatie het herstellen.

Het verzoek met de daarin omschreven argumenten had succes.

In 1798 werd het ambt van Beesd en Rhenoy hersteld, zoals dat voor de reorganisatie het geval was.

Gedeeltelijk afbeelding van het extract van het besluit van om het ambt van Beesd en Rhenoy weer in te stellen.

De tekst van het extract luidt: 'Ingekomen en verleezen eene missive van het Gemeente Bestuur des Ampts van Thielrewaard geschreeven te Z. Bommel den 4^e Augustus l. l. daarbij kennisgevende dat bij het voeren der schouw over de dijken van de dorpen Mariënwaard, Beest en Rhenoy, den dijk van den dorpe Mariënwaard voor het grootste gedeelte onbeheerd hadden gevonden, gelijk mede een groot gedeelte van den dijk van den dorpe Beest.

Mede verleezen het Extract uit het Register der Decreeten van het Intermediair Wetgevend lichaam dezer Republiek van 6 Julij daar tevoren, waarbij Beest en Rhenoy op den ouden voet zoo en als zulks voor de reorganisatie geweest was, is hersteld geworden.

Waarop gedelibereert zijnde, is goedgevonden en verstaan de Richters van Beest en Rhenoy aan te schrijven, zoals geschied bij dezen om de vergadering te berichten of na ontvangst van het bovengenoemde. Decreet alles aldaar wederom op den ouden voet is gebracht zoo als zulks voor de reorganisatie geweest zij en of de zaken wederom worden behandeld als voor de Combinatie met den Thielrewaard heeft plaats gehad.

Ten welken einde Extract dezes aan voorn. Richters zal worden toegezonden'.

Tijdens het Franse keizerrijk werd het ambt van Beesd en Rhenoy in 1811 definitief opgeheven.

Maart 2023

Dick G. van Maren

Bronnen.

Archief van de heer A. F. Verstegen.

Gelders Archief.

Archief van de familie Pieck 1584-1736,
toeg. nr. 0480.

Archief van de graven en hertogen van Gelre, graven van Zutphen (969) 1107-1543,
toeg. nr. 0001 inv.nr. 876, 877, 2967,5054.

Archief van de Gelderse Rekenkamer 1543-1795,
toeg.nr. 0012 inv. nr. 48,62, 72, 5664.

Regionaal Archief Rivierenland.

Administratief archief van het Ambtsbestuur Beesd en Rhenoy 1570-1807,
toeg.nr. 2188, inv.nr. 25, 27.

Afgebeelde wapens uit het Wapenboek Bellenville 1364-1386.

(<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8470169b/f1.image>)

Literatuur.

Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland, derde deel.

Heraldieke Bibliotheek. Tijdschrift voor Geslachts- en Wapenkunde, 1882.

Kronijk van het Historisch Genootschap, 1850.

Kuys, Jan, De ambtman in het kwartier van Nijmegen (ca. 1250-1543).